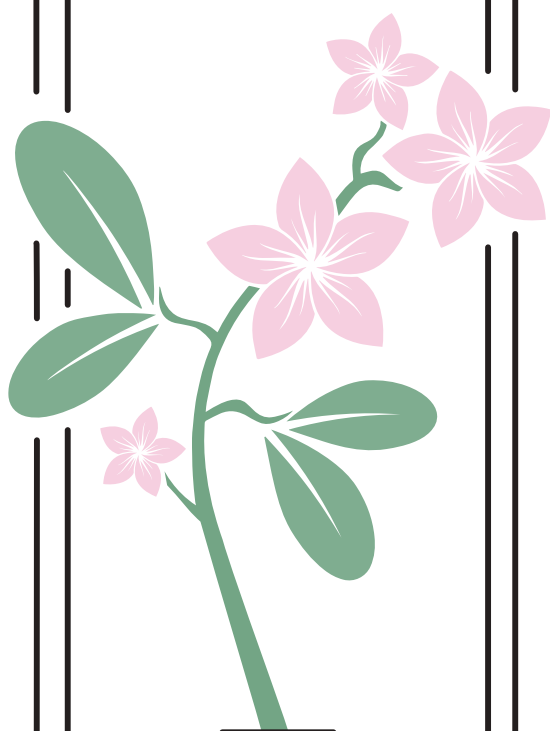

EX LIBRIS

GRISELDA MOLEMANS

LEVENSLANG OORLOG

De verzwegen slachtoffers van het Japanse Keizerlijk systeem
van verkrachting en dwangprostitutie tussen 1932 en 1945

QUASAR
BOOKS

Eerder verschenen de volgende titels van Griselda Molemans:

Dochters van de archipel
Erfgenamen van Indië
In het voetspoor van de panter
From New York to LA
Zwarte huid, Oranje hart
Opgevangen in andijvelucht
De vergeten krijgers

Uitgeverij Quasar Books
Copyright © 2019 Griselda Molemans
Alle rechten voorbehouden

Eindredactie: Linda Crombach
Omslagontwerp, grafische vormgeving en illustraties: Nanja Toebak
Lithografie: Michiel Hofmans (Image Degree Zero)
Omslagfoto: Flip Franssen
Eerste druk 2020
ISBN 978 908 237 39 50
NUR 680

quasarbooks.com
www.facebook.com/ALifetimeOfWar

Hoofdstuk 12 is tot stand gekomen met steun van het
Money Trail project, ondersteund door de Nationale Postcode Loterij.

money
trail

INHOUD

.....	PROLOOG	II
1	De vrouw die tien jaar dood in haar woning lag Het levenslange trauma van Beppie de Bruin	II
.....	DEEL 1 • DE JAPANESE MILITAIRE AGRESSIE	19
2	De Japanse militaire expansie vanaf 1931 Mantsjoerije, China, Korea, Hainan, Taiwan en Indochina	21
3	De Pacifische Oorlog barst los (deel 1) Het oostelijk territorium: Guam, Wake, Palau-eilanden, Tinian, Saipan, Marshall- en Caroline-eilanden, Ponape, Gilbert- en Ellice-eilanden, Truk-eilanden, Nieuw-Ierland, Nieuw-Brittannië, Trobriand-eilanden, Australisch Nieuw-Guinea, Bougainville, Solomoneilanden en Nauru	50
4	De Pacifische Oorlog barst los (deel 2) Het westelijk territorium: de Filipijnen, Hongkong, Macau, Guangzhouwan, Shanghai, Brits-Maleisië, Singapore, Birma, Andaman- en Nicobareilanden, Brits-Borneo, Sarawak, Brunei en Laboean	77

.....	DEEL 2 • NEDERLANDS-INDIË, DE BIRMASPOORWEG EN DE TWEDE GEWELDSGOLF OP DE FILIPIJNEN EN IN INDOCHINA	II3
5	De bezetting van Nederlands-Indië De buitengewesten Borneo, Celebes, Ambon, Haroekoe, Seram, Saparoea, Boeroe, Nederlands-Timor, Portugees-Timor en Bali	II5
6	Sumatra onder de knoet van het Vijfentwintigste Leger Fort de Kock, Padang, Medan, Siantar, Pajakoemboeh, Brastagi, Palembang, Soengei Gerong, Tandjoeng Karang, Riouw-archipel	149
7	De val van Java WEST-JAVA: Bandoeng, Tjimahi, Soekaboemi, Batavia, Buitenzorg MIDDEN-JAVA: Blora, Poerwokerto, Djokja, Poerworedjo, Solo, Pekalongan, Moentilan, Magelang, Rawaseneng, Salatiga, Ambarawa, Semarang en het eiland Soembawa OOST-JAVA: Ngawi, Malang, Batoe, Djember, Bondowoso, Modjokerto, Banjoewangi, Soerabaja	163
8	Dwangprostitutie en verkrachtingen langs de Birma-Thailandspoorweg	213
9	De oostelijke buitengewesten van Nederlands-Indië Flores, Moa, Babar, Tanimbar, Kei-eilanden, Aroe-eilanden, Halmaheira, Ternate, Supiori, Yapen, Nederlands Nieuw-Guinea, Azië-eilanden	223
10	De geallieerde inname van Manila en Saigon Massaal seksueel geweld door Japanse militairen	241

.....	DEEL 3 • DE JURISPRUDENTIE EN HET GELDSPoor	251
11	De jurisprudentie betreffende verkrachting en dwangprostitutie De Australische oorlogstribunalen in Singapore en Rabaul; het Tokio Tribunaal; Nanking; en de vonnissen van de Temporaire Krijgsraden in Nederlands-Indië	252
12	Het geldspoor van de Japanse leger- en marinebordelen	273
13	Epiloog Levenslang oorlog voor de slachtoffers van de Japanse oorlogsmisdrijven verkrachting en dwangprostitutie	285
14	Noten	303
15	Dankwoord	349

**‘Het bewijsmateriaal
is er allemaal, maar ze
proberen het te verbergen.’**

Kim Bok Dong (1926-2019)

**KOREAANS SLACHTOFFER VAN JAPANESE DWANGPROSTITUTIE;
MENSENRECHTENACTIVISTE**

'Evelyne' staat bij de voordeur van de woning in Rotterdam waar haar moeder Beppie de Bruin tien jaar dood heeft gelegen. (Foto: Marco de Swart)

1

DE VROUW DIE TIEN JAAR DOOD IN HAAR WONING LAG

Het levenslange trauma van Beppie de Bruin

Op 21 november 2013 melden Rotterdamse media dat in een woning aan de Jan Porcellisstraat het stoffelijk overschot van een vrouw is ontdekt. Monteurs die in de wijk met een renovatie van het gasleidingnetwerk bezig zijn, maar na meerdere pogingen er niet in slaagden toegang tot de bewuste woning te krijgen, schakelen uiteindelijk de politie in. Wanneer de agenten door de brievenbus kijken, zien ze een grote stapel post liggen. Bij inspectie van de woning treffen ze een overleden vrouw aan. Ze is een natuurlijke dood gestorven. Tien jaar geleden.

Uit onderzoek blijkt het om de bewoonster te gaan, die bij benadering rond 2003 moet zijn overleden. In al die jaren heeft niemand haar gemist. De woning van de bejaarde vrouw maakt een verlaten en onbewoonde indruk.¹ Een strookje papier met daarop haar naam, met een plakbandje op de voordeur geplakt, is compleet verweerd.

Terwijl de consternatie groot is, wil de gemeente Rotterdam van alle betrokken partijen weten hoe dit heeft kunnen gebeu-

ren. Waarom is nooit opgemerkt dat de vrouw zoveel jaren geleden is overleden?²

Dankzij technologie is nergens een alarmbel afgegaan. Terwijl de Sociale Verzekeringsbank maandelijks de AOW overmaakte en er een klein pensioen werd bijgeschreven, werden de huur en energiekosten automatisch geïncasseerd. Van rioolheffing en gemeentebelasting was de overledene waarschijnlijk vrijgesteld. De bank was de enige instantie die na een paar maanden had kunnen zien dat er iets vreemds aan de hand was: in de tien jaar dat de vrouw dood op bed lag, groeide haar vermogen langzaam aan, mogelijk met zo'n 300 tot 500 euro per maand. Geen enkele keer is er een acceptgiro ingevuld, gepind of geld opgenomen bij de bank.³

De reconstructie brengt daarnaast een schrijnend gebrek aan sociale interactie aan het licht. Onderbuurman Hans Poldner had de vrouw, wier naam hij niet kende, in 2002 voor het laatst gezien: De euro was net ingevoerd en zijn buurvrouw, die op dat moment slecht ter been was, vroeg hem wat geld te wisselen. Heel af en toe had hij contact met haar. 'Ze was stil,' zegt hij. 'Ik heb haar in totaal een keer of drie gesproken. Verder hadden we niet veel contact. Zij was een eenling en ik ben een eenling.'⁴

Hoewel de politie aanvankelijk naar buiten brengt dat de overledene geen familie heeft, blijkt ze een dochter te hebben. Een dag na de vondst van het lichaam meldt de 68-jarige vrouw zich bij de politie in haar woonplaats. In het nieuws-item op het ochtendjournaal herkende ze de gordijnen van haar moeders woning. Onder de gefingeerde naam Evelyne laat ze weten dat ze haar moeder in 1996 voor het laatst heeft gesproken. 'Ik was een ongewenst kind en dat liet ze voortdurend blijken.' Over de precieze reden van de breuk wil ze niets kwijt. 'Mijn moeder was behoorlijk gesloten, al denk ik dat ze nog wel contact had met een paar mensen. We hadden een moeizame verhouding. Ze was zestien jaar toen ik werd geboren in Nederlands-Indië, ten tijde van de politionele acties. Ik heb mijn vader nooit gekend.'

Evelyne wordt omschreven als 'een stijlvol geklede vrouw met karakteristieke Indische trekken. Ze voelt zich triest, zo vertelt

ze verslaggevers. ‘Maar wat had ik kunnen doen? Ze wilde me niet zien. Natuurlijk heb ik veel aan haar gedacht, maar voor contact moet er wel tweerichtingsverkeer zijn.’ Haar echtgenoot voegt toe dat zijn gestorven schoonmoeder een levensgroot oorlogstrauma met zich meedroeg. Ze verstarde wanneer hij vroeg naar haar ervaringen tijdens de Japanse bezetting van de kolonie.⁵

Diverse media nemen de informatie over ‘een ongewenste zwangerschap tijdens de politionele acties’ klakkeloos over. Een rekensom op basis van de geboortedatum van de moeder (26 juni 1929) en de leeftijd van de dochter plaatst haar geboortedatum echter in het tijdvak 26 juni-21 november 1945. De politionele acties vonden in respectievelijk juli 1947 en december 1948 plaats. De dochter is tijdens de Japanse bezetting van Nederlands-Indië verwekt. Zo blijft een cruciaal deel van de waarheid onbelicht.

Betsy Dorothy de Bruin, roepnaam Beppie, werd geboren in Semarang als dochter van het Indo-Europese echtpaar Corrie Lugtman en Theo de Bruin. Toen het Japanse Zestiende Leger het hoofdeiland Java binnenviel, werden alle witte Nederlandse staatsburgers geïnterneerd. De gezinsleden De Bruin konden weliswaar op basis van hun inheems-Indonesische bloed buiten de interneringskampen blijven, maar als zogeheten buitenkampers kregen ze eveneens te maken met honger, intimidatie en gewelddadigheden door de Japanse bezetter. Beppie raakte op jonge leeftijd zwanger doordat ze door een Japanse militair verkracht is. Ze beviel van een dochter.

‘Binnen de familie was bekend dat er in de oorlog iets voorgevallen was, maar over Beppies dochter werd niet gesproken’ vertelt Willy Koch, een nicht via moederskant. ‘Het werd doodgezwegen. Het was een grote schande en al helemaal voor een rooms-katholiek gezin. Bij de begrafenis van Beppies moeder heb ik de dochter ontmoet. Ze heeft een overduidelijk Japans uiterlijk: een lichte huid met **mata sipit**.’⁶

amandelvormige ogen

Na de onafhankelijkheid van de republiek Indonesië in 1949 vertrokken veel Indo-Europese families naar Nederland omdat ze hun Nederlands staatsburgerschap niet wilden opge-

Het echtpaar Corrie en Theo de Bruin-Ligtman samen met drie van hun kinderen na aankomst in Nederland, ca. 1948 (Privécollectie familie Koch)

ven. Zo ook het echtpaar De Bruin, vergezeld van drie van hun kinderen. Beppie blijft aanvankelijk achter met haar dochtertje, maar arriveert niet veel later toch in Nederland, waar ze haar eigen, solitaire leven leidt. Ze woont op zichzelf en werkt als kokkin in een verzorgingstehuis.

Willy Koch en haar broer Johnny beschrijven hun achterlicht als een 'vlotte, zelfbewuste vrouw.' 'Eind jaren 70 kwam ze vaak bij ons op bezoek in Schinveld. Ze reed auto en kleepte zich smaakvol. Ze was soms afstandelijk, maar ze heeft het erg moeilijk gehad in haar leven.'

In 1985 verbreekt Beppie tot verbijstering van broer en zus Koch het contact. 'Ze was zwaar beledigd omdat we volgens haar tijdens de uitvaart van haar moeder respectloos gelachen hadden. Maar dat was helemaal niet aan de hand: We lachten omdat de pastoor een leuke anekdote over Corrie vertelde.'

Wie in de jaren erna wel in Beppies Rotterdamse bovenwoning op bezoek komen, zijn haar drie kleinkinderen. 'Onze oma was een complexe vrouw die nooit over haar verleden sprak. Ze was zeer gesloten en hield alles privé. Ze was een hardwerkende vrouw die weinig geld aan zichzelf spendeerde, maar veel met ons deelde. De meubels in haar woning stonden er zeker al dertig jaar. Haar kleding maakte ze grotendeels zelf. Door de jaren heen hebben we goed contact met haar gehad. Ze heeft de geboorte van haar twee achterkleinkinderen nog meegemaakt, maar rond 1996 is het contact door omstandigheden verbroken.'

Een van de kleindochters bevestigt het oorlogstrauma van haar oma. 'Maar over de toedracht van de verwekking van mijn moeder Evelynne tasten wij allemaal in het duister.' Toen ze op 21 november 2013 een tv-item zag over 'een vrouw die tien jaar doodgelegen heeft in haar woning,' realiseerde ze zich met een schok dat het om haar oma ging. Het verdriet en de verslagenheid zijn groot, vermengd met wroeging dat het verbroken contact nooit meer teruggedraaid kan worden. 'We hopen dat onze oma de rust heeft gevonden die ze verdiend heeft.'⁷

Ook Willy en Johnny Koch herkennen tot hun grote schrik de karakteristieke blauwe voordeur van Beppies woning op televisie. Willy benadrukt met klem de afkeurende houding van veel Indische Nederlanders jegens slachtoffers zoals Beppie. 'Na de Japanse bezetting sprak niemand over verkrachting en dwangprostitutie. Er werd gedaan alsof er sprake was van seks met wederzijdse instemming, terwijl veel mensen wisten dat de Japanners constant op jonge meisjes joegen en hen misbruikten.'

'Alle meisjes en vrouwen liepen gevaar, vandaar dat sommigen deden alsof ze geestelijk gestoord waren. Of ze knipten hun haren af, bonden hun borsten af en gingen door voor een jongen. Maar niet iedereen is de dans ontsprongen. Zo zijn er verkrachte vrouwen geweest die nooit van hun kind hebben kunnen houden omdat ze in het gezichtje de Japanse verkrachter terugzagen. Het is intens triest wat Beppie en haar familie is overkomen. Dit lot hebben ze niet verdiend.'⁸

Dat Japanse militairen op alle jonge vrouwen in Nederlands-Indië joegen – Hollandse en Indo-Europese staatsburgers; Indonesische, Molukse, Chinese, Arabische en Papoea onderdanen; en vrouwen met andere nationaliteiten – is in Nederland al die jaren onbekend gebleven. Net als de verscheping van Indische en Indonesische ‘troostmeisjes’ naar andere bezette territoria in Zuidoost-Azië.

Veel heeft te maken met het gebrek aan kennis van de Japanse bezetting van de kolonie, waardoor de simplistische opvatting is ontstaan dat net zoals er tijdens de Duitse bezetting van Nederland ‘moffen hoeren’ waren, er in Nederlands-Indië sprake was van ‘jappen hoeren.’ Het officiële rapport over Japanse dwangprostitutie uit 1994 heeft met deze schadelijke beeldvorming allesbehalve korte metten gemaakt.

De Nederlandse regering werd tot deze publicatie gedwongen doordat Jeanne Ruff-O’Herne in 1992 voor het eerst naar buiten trad als slachtoffer van dwangprostitutie in een officiersbordeel. Als witte vrouw, hetgeen voor wereldwijde consternatie zorgde. Toen de Koreaanse Kim Hak Sun haar een jaar eerder was voorgegaan, was de algemene aanname dat het alleen om Aziatische vrouwen ging. Vanuit de internationale gemeenschap werd dan ook sterk aangedrongen op nader onderzoek. De conclusie van het rapport luidt dat ‘met zekerheid 65 en naar alle waarschijnlijkheid driehonderd Nederlandse vrouwen slachtoffer van dwangprostitutie zijn geworden op de eilanden Java en Sumatra.’⁹

Het achttien pagina’s tellende rapport is op een beperkt aantal bronnen uit Nederlandse archieven gebaseerd en laat de situatie in de zogeheten buitengewesten, de eilanden oostelijk van Java en Sumatra, buiten beschouwing. Daarbij komt dat lang niet al het bewijsmateriaal gepubliceerd mocht worden op grond van de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen. Het ging de ministeries van Buitenlandse Zaken en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur ‘slechts om een inventarisatie en analyse van het materiaal.’ Bewijsmateriaal dat zich in buitenlandse archieven bevindt, is niet geraadpleegd.

Met waarheidsvinding heeft de ‘inventarisatie’ niets te maken.

Het ging de Nederlandse overheid juist om het beperken van financiële schade: De Indonesische, Molukse, Chinese, Arabische en Papoea slachtoffers uit de buitengewesten zouden mogelijk een beroep kunnen doen op de Wet Uitkeringen Vervolgingsslachtoffers 1940-1945 wanneer ze destijds het Nederlandschap bezaten, bijvoorbeeld door een huwelijk of zogeheten ‘gelijkstelling’ met Nederlanders. De wet wijst alle toenmalige onderdanen van het Koninkrijk der Nederlanden af voor financiële ondersteuning.

Maar ook al waren inheemse slachtoffers destijds Nederlands staatsburger, dan nog stelt het rapport dat er ‘geen aanleiding is om te vermoeden’ dat er seksueel misbruik in de buitengewesten heeft plaatsgevonden. Een aantal gerechtelijke vonnissen tegen Japanse oorlogsmisdadigers spreekt dat tegen: Indonesische, Chinese en Molukse meisjes zijn wel degelijk ten prooi gevallen aan verkrachting en dwangprostitutie op onder meer Borneo, Celebes en de Molukken. En bewijsmateriaal toont aan dat ook Arabische en Papoea vrouwen en meisjes tot de naar schatting 70.000 slachtoffers in Nederlands-Indië behoren.

Door met terugwerkende kracht in het rapport een eigen definitie van dwangprostitutie te creëren, beperkte de overheid ook het aantal Nederlandse staatsburgers dat aanspraak kan maken op een wuv-uitkering: Veel jonge Hollandse vrouwen zijn juist niet zoals Jeanne O’Herne uit een interneringskamp naar een bordeel weggevoerd, maar binnen een afgerasterd kamp op Java of Sumatra misbruikt. Het rapport beschrijft deze situatie niet, maar neemt slechts twee van de vonnissen, waarbij jonge vrouwen uit kampen gehaald zijn, als uitgangspunt. Alle andere vonnissen zijn achterwege gelaten.

Ook veel niet-geïnterneerde Indo-Europese vrouwen en meisjes kwamen in legerbordelen terecht. Voor de Nederlandse wet zijn ze onzichtbaar: Voormalige ‘troostmeisjes’ zijn alleen erkend als vervolgte op grond van de wuv ‘als zij in een Japans kamp waren geïnterneerd.’¹⁰

Juist om de waarheid te verdoezelen en nauwelijks oorlogsuitkeringen te hoeven uitbetalen, zijn het overvloedige bewijsmateriaal en alle jurisprudentie tot 2026 achter slot en

grendel gelegd in Nederlandse archieven. Tegen die tijd is met zekerheid geen enkel slachtoffer meer in leven. Dezelfde onwaarachtige houding geldt ook voor andere voormalige kolonisatoren in Zuidoost-Azië: Groot-Brittannië, Frankrijk, Portugal, de Verenigde Staten en Australië. Met als resultaat dat de daadwerkelijke omvang van de Japanse oorlogsmisdaden verkrachting en dwangprostitutie volledig togedekt blijkt te zijn. En er een narratief is ontstaan als zou de slepende kwestie een 'burenruzie' tussen Zuid-Korea en Japan zijn. Integendeel: Er zijn 34 landen, stadstaten en autonome regio's bij betrokken waarvan het merendeel de handelsbelangen met Japan heeft laten prevaleren boven mensenrechten. En zodoende haar eigen slachtoffers heeft verraden.

D E E L

1

DE JAPANESE MILITAIRE AGRESSIE

DE JAPANESE MILITAIRE EXPANSIE VANAF 1931

2

DE JAPANESE MILITAIRE EXPANSIE VANAF 1931

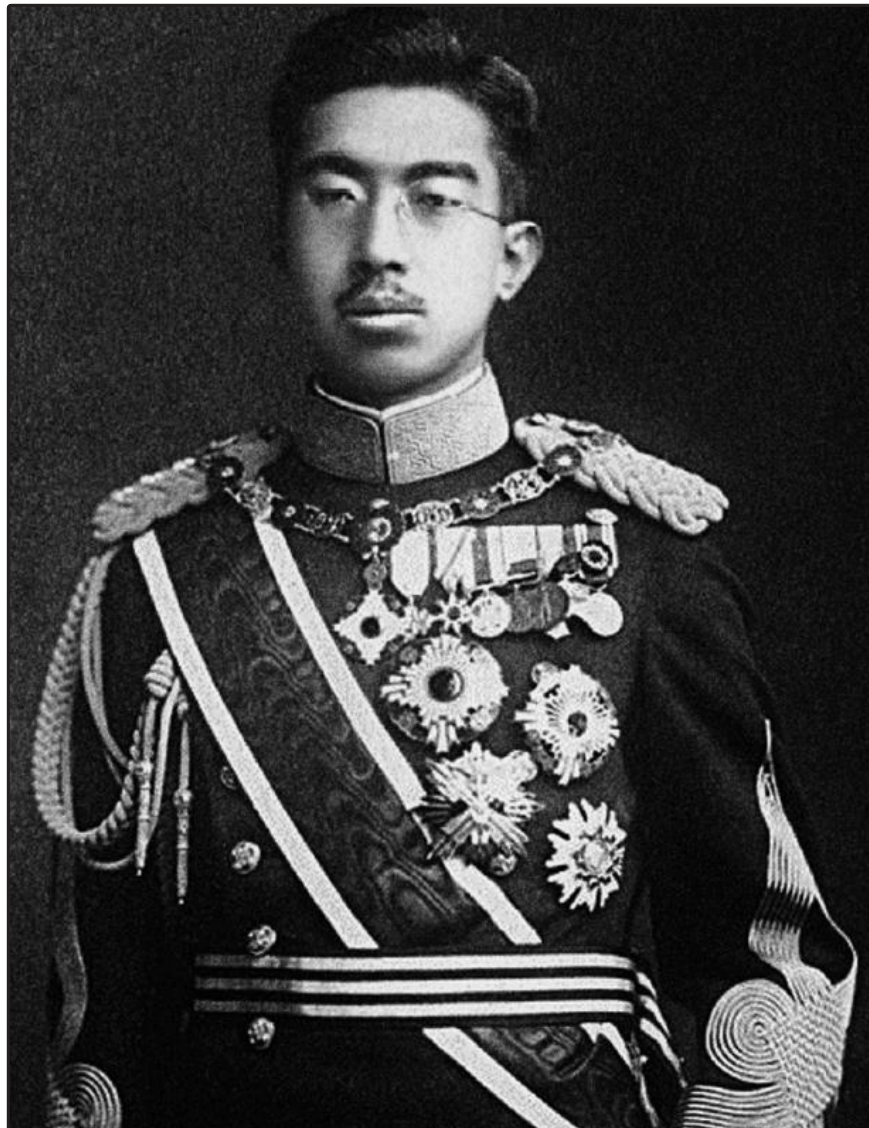
Mantsjoerije, China, Korea, Hainan, Taiwan en Indochina

Op 25 december 1926 wordt Hirohito tot keizer van Japan gekroond in het keizerlijk paleis in Kyoto. Als 124ste in de lijn van opvolging bestijgt hij de **Chrysantentroon**. Zoals al zijn voorgangers heeft hij twee namen: één voor de duur van zijn leven, de ander voor de eeuwigheid. De naam waaronder hij de geschiedenis wenst in te gaan, is *Shōwa*: verlichte vrede.¹ De ironie is dat de Japanse regering op dat moment in de geschiedenis als koloniale macht een groot aantal veroverde territoria bestuurt en aan de vooravond staat van een confrontatie met aartsvijand China.

Het Japanse keizerrijk strekt zich uit tot de kolonies Zuid-Mantsjoerije; het Koreaanse schiereiland; Taiwan en de **Pescadores-eilanden**; de Riukiu-eilanden; het op de Sovjet-Unie veroverde Zuid-Sachalin; de op het Duitse rijk veroverde Mariana-, Caroline- en Marshalleilanden; en de Palau-eilandengroep in de Stille Zuidzee.

De keizerlijke troon wordt de Chrysantentroon genoemd omdat de keizerlijke familie deze bloem ooit als embleem heeft gekozen.

Ook wel Penghu-eilanden genoemd

Staatsieportret van Hirohito, de 124ste keizer van Japan (Collectie AP)

grootmaarschalk

Als *daigensui* is Hirohito de onschendbare opperbevelhebber van het Keizerlijk Leger en de Marine. Een bevel van de *Dai Honei* (Keizerlijke Generale Staf) die bestaat uit de *Sambo Hombu* (legerstaf) en de *Gunrei Bu* (marinestaf) wordt als een keizerlijk bevel beschouwd zonder enige vorm van tegenspraak. Vanuit de leger- en marinetop wordt het bevel via de commandoketen uitgevoerd.^{1a} In de dagelijkse praktijk bevechten meerdere partijen voortdurend hun eigen machtspositie

om zodoende toegang tot de keizer te krijgen: het leger, de marine, het kabinet, de bureaucratie en het keizerlijk hof.² De twee machtigste functionarissen zijn de stafchefs van het leger en de marine: zij hebben het recht van audiëntie bij de keizer zonder de aanwezigheid van welke minister dan ook.³ Vanaf zijn aantreden is Hirohito zich ervan bewust dat hij boven de politiek staat, maar dat betekent niet dat hij zich als een marionet laat bespelen. Zijn keizerlijk zegel is vereist ter bekrachtiging van ieder belangrijk document. Voor besluiten zoals de benoeming van een premier of het sturen van een legereenheid naar China is altijd zijn officiële instemming nodig.⁴ De keizer leest alle documenten waar hij zijn zegel aan hecht. Op vrijwel ieder tijdstip heeft hij kennis van wat er zich afspeelt binnen zowel het kabinet als het leger en de vloot.⁵

Het militaristische regime stuurt aan op een invasie van China. Op 18 september 1931 laten Japanse soldaten enkele staven dynamiet langs de rails van de Zuid-Mantsjoerije Spoorweg in de buurt van de industriestad Mukden ontploffen. Dit zogeheten ‘Mantsjoerije-incident’ is pure uitlokking: Door de lokaal gelegerde Chinese legertroepen de schuld van de explosies te geven, rechtvaardigt het Japanse leger haar aanval op het strategisch gelegen Mukden, gevolgd door de inname van zo’n dertig andere steden in Mantsjoerije en oostelijk Binnen-Mongolië. De vazalstaat Mantsjoekwo wordt gesticht, bevolkt door etnische minderheden als Han-Chinezen en Mantsjoes naast Mongoliërs, Koreanen en staatloze Wit-Russen die de politieke omwentelingen na de Russische Revolutie ontvlucht zijn. De geplande bezetting van Mantsjoekwo is met name bedoeld om het Japanse tekort aan grondstoffen op te lossen.⁶ Tegelijkertijd dient de satellietstaat als een militaire uitvalsbasis om China binnen te vallen. Zo’n 110.000 Japanse soldaten worden in het veroverde gebied gestationeerd.

Shanghai is het eerste doel op Chinees grondgebied. Deze havenstad, bijgenaamd ‘Het Parijs van het Oosten’ bestaat eigenlijk uit drie steden: In het centrum bevindt zich de Internationale Concessie, een afgebakend gebied met Britse,

Japanse troepen trekken de stad Mukden binnen na de invasie van Mantsjoerije in 1931 (Collectie Australian War Memorial)

Amerikaanse, Deense, Italiaanse, Duitse en Nederlandse inwoners. In technische zin is het geen kolonie, maar een autonome zone die bestuurd wordt door een Brits-Amerikaans gemeentebestuur. Zuidelijk ervan bevindt zich de Franse Concessie, die bestuurd wordt vanuit het Franse gezag in Hanoi, de hoofdstad van de kolonie Indochina.

Het Chinese deel van Shanghai bevat alle overige wijken rondom de twee concessies.⁷ Wederom ensceneert het Japanse Keizerlijke Leger anti-Japanse incidenten om het Chinese leger te provoceren. Wanneer de situatie escaleert, worden zeventuizend Japanse militairen rond Shanghai gelegerd, terwijl schepen en vliegtuigen paraat zijn. Als oorlogsbanier voeren alle leger- en marine-eenheden de *Kyokujitsu-ki*.

De Japanse oorlogsvlag die de rijzende zon verbeeldt

Hoewel het stadsbestuur instemt met de gestelde eisen bombardeert een Japans vliegtuig in de nacht van 28 op 29 januari 1932 het Chinese deel van de stad. De buitenlandse inwoners van de concessies worden met rust gelaten. Vlak daarna zetten Japanse soldaten een gewapende aanval in, die gepaard gaat met veel seksueel geweld. Het levert 223 meldingen van verkrachting op, maar het aantal onofficiële gevallen ligt waarschijnlijk veel hoger.⁸

De honger van de Japanse militairen naar vrouwen veroorzaakt grote woede onder de Chinese bevolking. Het dwingt de Japanse luitenant-generaal Yasuji Okamura naar een oplossing te zoeken om de ‘seksuele problemen van de manschappen’ op te lossen.^{8a} In navolging van zijn marinecollega’s in Shanghai, die sinds kort over hun eigen bordelen beschikken, besluit hij een zogeheten ‘trooststation’ – een eufemisme voor een leger- of marinebordeel – voor zijn troepen te openen.⁹ Hij verzoekt de gouverneur van de **prefectuur** Nagasaki ‘een korps troostmeisjes te sturen.’ De keuze voor deze provincie is zeer waarschijnlijk ingegeven door het grote aantal vrouwen dat daar geboren is en vanaf 1850 als *karayuki-san* naar Siberië, Mantsjoerije en Zuidoost-Azië verscheept werd.¹⁰ Door de jaren heen leverden steeds meer Japanse ondernemers jonge vrouwen aan voor prostitutiedoeleinden. In 1932 hanteren ze wederom valse voorwendselen om meisjes te werven, ditmaal op verzoek van het Japanse Keizerlijke Leger.^{10a} Uit de gekoloniseerde Koreaanse gemeenschap, gevestigd in het noordelijk deel van de provincie Nagasaki, worden armlastige jonge vrouwen onder het mom van wasvrouw of kokkin voor het leger gerekruteerd en naar Shanghai verscheept.

Aangezien de gouverneur van Nagasaki onder de autoriteit van het Japanse ministerie van Binnenlandse Zaken valt, is er sprake van een duidelijke commandoketen: De toestemming voor het leveren van de vrouwen is op regeringsniveau gegeven.¹¹ In de legeradministratie worden de jonge vrouwen vermeld als ‘oorlogsvoorraden.’¹² Hun komst naar Shanghai heeft effect: Het aantal verkrachtingen neemt sterk af.¹³

Een bestuurlijk onderdeel in Japan en te vergelijken met een provincie, ressorterend onder de nationale overheid. Japan is verdeeld in 47 prefecturen.

Letterlijk: Juffrouw naar het buitenland.’ De jonge vrouwen werden onder het mom van werk naar het buitenland gelokt, maar kwamen in bordelen terecht.

Het voorkomen van verkrachtingen is niet de enige reden om meer militaire ‘trooststations’ te openen: Militairen die een venerische ziekte opgelopen hebben en aan de gevolgen ervan kunnen overlijden, vormen een grote risicofactor. In maart 1933 wordt in Pingquan, in het zuiden van Mantsjoekwo, dan ook een ‘faciliteit voor hygiëne en ter voorkoming van ziektes’ geopend voor de Veertiende Gemengde Brigade.¹⁴

Dit type brigade wordt ter ondersteuning van de veiligheid ingezet en bestaat doorgaans uit vijf infanteriebataljons, een artillerie-eenheid en werktroepen. Een groep van vijfendertig Koreaanse en twee Japanse vrouwen wordt er tewerkgesteld om seksuele diensten te leveren. Een legerarts is aangesteld om de vrouwen wekelijks te onderzoeken conform de schriftelijke richtlijnen.¹⁵

De preventie van geslachtsziektes onder de troepen is van essentieel belang. Dat heeft alles te maken met een belangrijke echo uit het verleden: Het hoge percentage geslachtsziektes onder het Japanse expeditieleger dat tussen 1918 en 1922 in Siberië gestationeerd was. Maar liefst een derde van de soldaten werd toen uitgeschakeld door syfilis en gonorroe, waarbij een groot aantal kwam te overlijden. Veel van de lokale prostituees en serveersters bleken besmet. Op het eiland Sachalin eiste het hoofd van de Japanse militaire administratie dat alle vrouwen medische controles ondergingen als voorwaarde voor een werkvergunning.¹⁶

De eufemistische term voor de tewerkgestelde vrouwen is *jugun ianfu*: een vrouw (*fu*) die troost en gerief biedt aan een militaire (*jugun*) strijder (*ian*), een soldaat.^{16a} In Pingquan beveelt de legerstaf haar militairen de medische certificaten van de ‘troostmeisjes’ vooraf te controleren; condooms in combinatie met het glijmiddel ‘Geheime sterocrème’ te gebruiken; en hun genitaliën na afloop met een ontsmettingsmiddel te wassen.¹⁷ De strenge voorschriften die gehanteerd worden voor militaire ‘trooststations’ onderstrepen het belang van preventie van seksueel overdraagbare ziektes.

Wat evenzeer meespeelt, is het emotionele aspect: Zolang in de seksuele behoeftes van de militairen wordt voorzien, is er

Leden van de speciale landingstroepen van de Japanse Marine poseren samen met Schotse militairen buiten de Internationale Concessie tijdens de slag om Shanghai in 1932. (Collectie Australian War Memorial)

geen reden tot ontevredenheid of muiterij. Iedere leger-eenheid krijgt dan ook een groep troostmeisjes toegewezen die gedwongen worden met de soldaten mee te reizen.¹⁸ Zo beschikt ieder regiment in de kustregio van Shanghai over ten minste één trooststation, waar doorgaans enkele volwassen Japanse vrouwen en twintig tot dertig jonge Koreaanse meisjes tewerkgesteld zijn.

Terwijl in de vazalstaat Mantsjoekwo legertroepen zich voorbereiden op de invasie van Noord-China, wordt in de stad Harbin een centrum voor medische experimenten geopend, Eenheid 731 genaamd. Het doel van de meeste testen is om nieuwe behandelmethodes te ontwikkelen voor ziektes en kwalen waarmee het Japanse leger te maken heeft.¹⁹ De keizerlijke goedkeuring van deze eenheid, persoonlijk verleend door Hirohito, staat garant voor een vrijwel onbeperkt budget.²⁰

Het gebouw van Eenheid 731 in Harbin (The Harbin Guide)

Vanaf 1932 voeren de drieduizend medewerkers van Eenheid 731 onder leiding van de microbioloog Shiro Ishii vivisectie uit op proefpersonen, die zijn gekidnapt of onder valse voorwendselen zijn gearresteerd. Ze worden besmet met ziektes zoals cholera, dysenterie en antrax, zodat de aangetaste organen bestudeerd kunnen worden. Andere slachtoffers worden in de laboratoria blootgesteld aan bacteriologische testen als voorbereiding op een biologische oorlogsvoering.²¹

In een interneringskamp in Pingfang, 25 kilometer ten zuiden van Harbin, komen tussen de drieduizend en twaalfduizend mannen, vrouwen en kinderen om door deze gruwelijke experimenten. Zo'n 70 procent van de slachtoffers is Chinees. De overige slachtoffers zijn afkomstig uit Rusland en de Zuid-Pacifische eilanden; of zijn van Mongolische en Koreaanse afkomst.²²

Een van de onderzoeksprogramma's betreft de symptomen en de behandeling van syfilis. Gevangenen worden geïnfecteerd met deze bacterie, waarna de artsen de ontwikkeling van het ziektebeeld bestuderen. Ze dienen het geneesmiddel Salvarsan

toe om de werking ervan te testen. Om er zeker van te zijn dat de geslachtsziekte overgebracht wordt, krijgen mannelijke geïnfecteerde gevangenen opdracht om zowel vrouwelijke als mannelijke medegevangenen te verkrachten.²³

Vrouwelijke gevangenen worden dagelijks verkracht door de bewakers van Eenheid 731. Wanneer ze zwanger raken, worden er experimenten op hen uitgevoerd om het effect ervan op zowel de moeder als de foetus te testen. Soms wordt er onverdoofde vivisectie uitgevoerd op een zwangere vrouw om vast te stellen hoe de foetus zich ontwikkelt.²⁴

Aangezien de gruwelijke experimenten in het diepste geheim uitgevoerd worden en geen enkel slachtoffer het overleeft, zijn de nationaliteiten van de verkrachte slachtoffers niet vast te stellen.

Terwijl de Japanse artsen alle stadia van syfilis diagnosticeren, brandt op 7 juli 1937 de Chinees-Japanse oorlog in volle hevigheid los. Het Chinese leger is in naam een verenigd front tussen het Kwomintangleger van Tsjang Kai-Sjek en het communistische leger van Mao Zedong. In de praktijk bevecht 'generalissimo' Tsjang zijn rivaal, waardoor er amper gecoördineerde tegenstand tegen het Japanse Keizerlijke Leger geboden kan worden.²⁵

Japanse legereenheden veroveren allereerst **Beiping**, het financiële en militaire centrum van de Chinese Republiek, en haar havenstad Tianjin, gevolgd door de inname van Shanghai na negentig dagen van zware gevechten. Vervolgens wordt langs de oevers van de Yangtze Rivier koers gezet naar de hoofdstad Nanking, waarbij de soldaten onderweg massaal verkrachten, moorden en brandschatten.

Met name de massaverkrachtingen confronteren de Japanse Generale Staf met zowel internationale protesten als diepgewortelde haat van de kant van de lokale bevolking: van alle immorele en gewelddadige uitingen beschouwen Chinezen verkrachting als de allerergste misdaad. Het seksuele geweld dient volledig beteugeld te worden om wraakacties van Chinese zijde te voorkomen.

De Chinese vrouwen en meisjes in de hoofdstad zijn echter

Beijing

Japanse Keizerlijke legertroepen trekken Beijing binnen door een van de stadspoorten in juli 1937. (Collectie Australian War Memorial)

loslopende prooien voor de Japanse troepen: direct na de inname van de stad op 13 december 1937 vinden overal verkrachtingen plaats.²⁶ Japanse militairen rijden af en aan met trucks. Vanuit woonhuizen langs Shanghai Road voeren ze tot twee keer toe een groep jonge vrouwen naar buiten en laden ze hen in. Het enige meisje dat weet terug te keren, vertelt haar familieleden dat alle vrouwen slachtoffer van verkrachting geworden zijn.²⁷

Een Chinese ooggetuige van het seksuele geweld in Nanking verklaart dat ‘vrouwen en meisjes tussen de 13 en 70 jaar vaak meerdere malen verkracht zijn door Japanse soldaten. Duidzenden van hen zijn daarna vermoord. Naar schatting zijn zo’n 200.000 burgers vermoord. Het is onmogelijk om in kaart te brengen hoeveel meisjes en vrouwen verkracht zijn.’²⁸

Zo’n tienduizend vrouwen en meisjes vluchten naar de gebouwen van de Ginling-universiteit. Wanneer Japanse militairen het terrein doorzoeken, weet Minnie Vautrin, de Amerikaanse rector van deze vrouwenuniversiteit, hen aanvankelijk op afstand te houden. Ze kan niet voorkomen dat in de nacht van 17 december elf meisjes meegenomen worden. Negen van hen keren terug, na herhaaldelijk verkracht en mishandeld te zijn. Van twee meisjes is nooit meer iets vernomen. De dagen erna blijven de Japanse soldaten terugkomen en vergrijpen ze zich openlijk aan de jonge meisjes.²⁹ In haar dagboek beschrijft Vautrin de situatie: ‘Er is waarschijnlijk geen misdaad die vandaag niet begaan is in deze stad. [...] Ik heb zoveel schrijnende verhalen gehoord over meisjes die weggehaald zijn uit hun ouderlijk huis. Een van hen was slechts twaalf jaar oud. [...] Een legertruck reed voorbij met acht tot tien meisjes erin die in het voorbijgaan ‘*Jiuming! Jiuming!*’ schreeuwden: Red onze levens!’³⁰

De Amerikaanse missionaris James McCallum houdt een dagboek bij. ‘Het is een verschrikking om dit proberen te beschrijven. Verkrachting! Verkrachting! Verkrachting! – We schatten dat er minstens duizend gevallen per nacht plaatsvinden en vele overdag. [...] Vrouwen worden iedere ochtend, middag en avond weggevoerd. Het hele Japanse leger lijkt te kunnen

Japanse soldaten steken de brug over in de nabijheid van de Zhongshan-poort tijdens de aanval op Nanking (Collectie Australian War Memorial)

gaan en staan waar ze maar wil en te doen wat ze maar wil. [...] Er is geen enkele militaire discipline en velen van hen zijn dronken.’³¹

Hij noteert dat een groep Japanners vijf Chinese vrouwen meegenomen heeft naar hun legerenheid. ‘Om overdag hun was te doen en ’s nachts verkracht te worden. Twee van de vrouwen werden gedwongen om 15 tot 20 man te bevredigen; en de mooiste van hen zo’n 40 soldaten per nacht. Een andere vrouw werd weggelokt naar een stille plek waar ze geprobeerd hebben haar te onthoofden.’³²

Terwijl het seksuele geweld in Nanking zo'n drie maanden aanhoudt, worden op last van de legerstaf twee trooststations in de stad geopend. Japanse officieren geven lokale collaborateurs opdracht om jonge vrouwen te leveren. Van het terrein van de Vrouwenuniversiteit worden vervolgens driehonderd vrouwen weggehaald, van wie er honderd geselecteerd en tewerkgesteld worden. De bordelen worden gerund door een staf van kaartjesverkopers, accountants, huishoudelijke hulpen en bediendes.

Een groep van dertig aantrekkelijke jonge vrouwen wordt in een officiersbordeel geplaatst. Hun prijs is drie yen per uur en tien yen per nacht. Ter vergelijking: het maandloon van een Japanse tweede luitenant bedraagt 71 yen; een kolonel verdient 370 yen.³³

De overige zeventig jonge vrouwen komen in een soldatenbordeel terecht, waar de prijs twee yen per uur is. Een soldaat eerste klas ontvangt 11 yen per maand, een korporaal 20 yen.³⁴ Het is de soldaten niet toegestaan de nacht met een troostmeisje door te brengen.³⁵ De behoefte aan seks is groot: Een jaar later telt Nanking zeventien trooststations.³⁶

In hoog tempo worden faciliteiten geopend in Noord- en Midden-China en bemand met gekidnapte Chinese jonge vrouwen; tienduizenden vrouwen zijn afkomstig uit Nanking; meer dan tweeduizend uit Suzhou; drieduizend uit Wuxi; en twintigduizend uit Yangzhou.³⁷

Chinese collaborateurs, zowel mannen als vrouwen, werken nauw samen met het Japanse leger om jonge vrouwen te leveren. Sommige oudere Chinese vrouwen worden aangesteld om te koken en schoon te maken in trooststations. De oudste van de staf heeft de supervisie, incasseert de toegangsgelden en verstrekt condooms aan de troostmeisjes. Zoals in Baipu in de provincie Jiangsu, waar Japanse militairen jonge vrouwen ontvoeren en opsluiten in een verlaten hotel.

Ieder meisje krijgt een lapje witte stof uitgereikt met daarop in het rood een cijfer dat haar schoonheid aangeeft. De knappe Zhou Fenying krijgt het cijfer 1 toebedeeld: 'Ik was doodsbang toen ik gedwongen werd Japanse troepen tot dienst te zijn. Op de eerste werkdag kon ik niet stoppen met huilen. Toen

een Japanse soldaat m'n kamer binnenkwam, werd hij zo razend dat hij me met z'n bajonet bedreigde en me vervolgens verkrachtte.³⁸

Lokale bestuurders worden onder druk gezet om jonge vrouwen met valse beloftes te rekruteren, zoals in Kweilin. Daar geeft de Japanse kapitein Chonawa opdracht om vrouwelijk personeel te werven voor 'nieuw te openen fabrieken.' Wanneer een aantal vrouwen zich voor het werk aanmeldt, laat Chonawa hen naar de buitenwijken vervoeren, waar ze tot prostitutie met Japanse militairen gedwongen worden.³⁹

Tegelijkertijd verscheept het Japanse leger Japanse en Taiwanese vrouwen naar het Chinese vasteland om aan de groeiende 'vraag' te voldoen: Meer dan 1 miljoen Japanse militairen zijn er inmiddels gestationeerd.⁴⁰ De oorlogsschepen aan boord waarvan de jonge vrouwen vervoerd worden, varen onder de Japanse vlag. Dit gebeurt met toestemming van de Generale Legerstaf. In bijzondere omstandigheden worden troostmeisjes per vliegtuig vervoerd.⁴¹

Koreaanse vrouwen worden vanaf het Koreaanse schiereiland per trein of truck aangevoerd.⁴² In de kolonie Korea zelf zijn ook soldatenbordelen geopend: pal bij de grens met China, in de plaats Jiqingli, ontvangen Koreaanse meisjes gemiddeld twintig militairen per dag in de faciliteit Sansei-ro. Ha Sang Suk is een van hen. 'Ik leed zoveel pijn dat ik me verschool in de toiletten. Wanneer ik eruit kwam, sloegen de Japanners me.'⁴³

Ook in havensteden langs de Japanse Zee heeft de Japanse legerstaf trooststations geopend: in Pangjin, vlak bij een kazerne, verrijst het bordeel Unwolru in de vorm van een medische kliniek met kleine kamers. In Ranam wordt het bordeel Phung-haeru geopend,⁴⁴ terwijl in Chongjin zo'n vierhonderd Koreaanse meisjes tussen 12 en 15 jaar gevangen worden gehouden.

De jonge Ok Sun Jeong is een van hen. 'Onder dwang moesten we iedere nacht veertig soldaten bedienen. Wie weigerde, werd onthoofd. We hebben onbeschrijflijke wreedheden moeten ondergaan. Zo zijn twaalf meisjes overleden door vaginale bloedingen.' De eveneens gekidnapte Gyeong Sang Lee krijgt

Volgens een berekening van de Chinese hoogleraar Su Zhiliang op basis van het aantal Japanse militairen in China en een vervangingsratio van 4 per vrouw bedraagt het aantal Chinese slachtoffers minimaal 200.000.

botweg te horen dat ze ‘haar lichaam en ziel ter beschikking van het Japanse Keizerrijk dient te stellen.’^{44a}

Om zwangerschappen te voorkomen, krijgen de meisjes wekelijks een injectie met ‘606’ toegediend: In vloeibare vorm wordt Salvarsan als voorbehoedsmiddel gebruikt. De werking ervan is zo sterk dat het duizeligheid teweegbrengt.^{44b}

Wat de levering van jonge vrouwen voor de soldatenbordelen op Chinees grondgebied betreft, in officiële Japanse documenten wordt alleen melding gemaakt van het aantal Japanse, Koreaanse en Taiwanese troostmeisjes aangezien zij Japans onderdaan zijn.⁴⁵ **De tienduizenden Chinese slachtoffers worden buiten de boeken gehouden.** Het aantal Chinese slachtoffers van verkrachting ligt naar schatting vele malen hoger.⁴⁶

Dat er structureel geronseld wordt op last van het Japanse Ministerie van Oorlog blijkt uit een document van 4 maart 1938, opgesteld door een adjudant die in Tokio werkzaam is:

‘Bij het rekruteren van vrouwen in de Japanse territoria voor de militaire trooststations op het Chinese vasteland is de vrees dat sommige medewerkers beweren dat ze met goedkeuring van het Japanse leger werken, maar daarbij de legereer geschonden hebben. [...] We vrezen ook dat er vrouwen gerekruteerd worden zonder supervisie, waardoor er maatschappelijke problemen ontstaan. [...] In de toekomst zullen de expeditielegers de rekrutering overzien en daarbij uiterst zorgvuldig diegenen selecteren die deze taak uitvoeren. Deze taak wordt in nauwe samenwerking uitgevoerd met de militaire politie of de lokale politie in het betreffende gebied.’⁴⁷

Naast een schifting van ronselaars vindt dus een strengere selectie van troostmeisjes plaats. Dat heeft veel te maken met de bevindingen van Aso Tetsuo, een Japans medisch inspecteur die in het veroverde Chinese grondgebied rond Shanghai is gestationeerd. Wanneer hij de opdracht krijgt om een groep van honderd jonge vrouwen te onderzoeken die tewerkgesteld worden in een ‘recreatiecentrum,’ beseft hij om wat voor recreatie het gaat:

‘Degenen die onderzocht moesten worden, waren 80 vrouwen van het [Koreaanse] schiereiland en 20 uit het [Japanse] thuisland. Onder de vrouwen van het schiereiland was nauwelijks sprake van geslachtsziektes, maar degenen uit het thuisland, hoewel zonder acute symptomen, waren extreem dubieus. Ze waren ouder dan 20, sommigen tegen de 40, en waren al langer werkzaam in de prostitutie. De Koreaanse vrouwen vormden een aangenaam contrast omdat ze jonger en minder ontwikkeld zijn.⁴⁸ Speciale aandacht dient er te zijn voor het meer afgesleten type vrouw dat ik regelmatig onderzocht heb op syfilis en bij wie een duidelijke geschiedenis van geslachtsziekte waarneembaar is vanwege de littekens van verwijderde gezwollen lymfeklieren in de schaamstreek.⁴⁹ Zij zijn werkelijk twijfelachtig als cadeaus aan de Keizerlijke Troepen.’⁵⁰

Het ‘recreatiecentrum’ waar de onderzochte vrouwen tewerkgesteld worden, bevindt zich in de regio tussen Shanghai en Nanking. De legerhutten in de vorm van barakken zijn net als de opzichterswoning omheind door een hek. Elke barak is onderverdeeld in tien kleine kamers met een deur en een nummer. Dit prototype van een trooststation krijgt op grote schaal navolging, evenals de voorschriften voor de bezoekers die bij de ingang opgehangen worden: de openingstijden, de duur van een bezoek, de prijzen en de verplichting om een condoom te gebruiken.⁵¹

Steeds meer komt de nadruk te liggen op het rekruteren van jonge vrouwen, afkomstig uit Korea, Taiwan en China, die niet ‘in het vak zitten.’⁵² De buitenwacht is echter onwetend van de praktijken van het Japanse leger. In Hwailu, gelegen in dezelfde noordelijke provincie als Beiping en Tianjin, ontvangt de Britse missionaris Leslie Lyall bericht dat het Japanse leger ‘een grote groep Koreaanse prostituees in een missiegebouw heeft ondergebracht’⁵³

‘Dat deden ze standaard wanneer ze een stad ingenomen hadden, maar toen me duidelijk werd dat er een bordeel in een van onze kerken was geopend, heb ik de dienstdoende Japanse officier geïnformeerd dat de kerk Brits eigendom was. Hij

begreep het probleem en heeft de jonge vrouwen vervolgens naar een andere plek overgebracht.⁵⁴

In de ogen van Lyall zijn de jonge vrouwen beroepsprostituées. De informatie die hem daarentegen niet is ontgaan, is dat het doel van Japan is China tot een welvarende kolonie te maken als onderdeel van een 'Grotere Oost-Aziatische Gemeenschappelijke Welvaartssfeer'.⁵⁵ Met Japan als industrieel centrum.

In de praktijk dienen de Japanse legerstaven de orde en rust in de bezette Chinese territoria te herstellen. Daarbij is het voortdurend zaak om verkrachtingen te voorkomen door zo veel mogelijk troostmeisjes beschikbaar te stellen voor de troepen. Het onder valse voorwendselen aanlokken van jonge vrouwen blijft haar vruchten afwerpen: Taiwanese jonge vrouwen worden benaderd om 'verpleegster' bij de Japanse legertroepen te worden. Bij sommige van hen wordt het Japanse woord voor 'troost' op een arm getatoeëerd.⁵⁶ Ook Koreaanse slachtoffers worden getatoeëerd als eigendom van het Japanse leger.⁵⁷

De dertienjarige Kim Yong Sil accepteert een aanbod om in een kledingfabriek te werken, maar wordt vervolgens overgebracht naar een legerbordeel in de noordelijke Koreaanse provincie Hamgyong, nabij de grens met de Sovjet-Unie. Daar wordt ze omgedoopt tot Eiko en krijgt ze Japanse traditionele kleding uitgereikt.⁵⁸

Nadat haar Japanse ronselaar haar ontmaagd heeft, dient ze dagelijks twintig tot dertig soldaten te ontvangen, afgewisseld door het bezoeken van legereenheden die zich in de bergen bevinden.

Bij de wekelijkse medische onderzoeken worden zwangere troostmeisjes en besmette vrouwen uit het legerbordeel verwijderd en aan hun lot overgelaten.⁵⁹ Veel geïnfecteerde vrouwen kunnen hun ervaringen niet navertellen: Ze worden gedood en op onbekende plekken begraven.⁶⁰

De Koreaans-Japanse Kimiko Kaneda⁶¹ krijgt in haar woonplaats Seoul goedbetaald fabriekswerk voorgespiegeld. Samen met een groep jonge vrouwen wordt ze op een trein naar de

havenstad Tientsin gezet en vervolgens met paard-en-wagen overgebracht naar een Japanse legereenheid die op het platte-land in barakken bivakkeert. De Koreaanse vrouwen worden in kamers van twee bij twee meter geplaatst, waar ze dagelijks twintig tot dertig soldaten moeten bedienen.

Door de gedwongen geslachtsgemeenschap lijdt Kimiko veel pijn. De enige manier waarop ze kan overleven, is door zich aan de situatie over te geven. En door opium gemengd met tabak te roken om haar angsten en pijn te verlichten.

Er zijn duidelijke regels en gebruiken bij het bezoek aan de trooststations. De regelgeving in de trooststations in onder meer Beijing en Shih-Chia-Chuang schrijft voor dat bezoekers een kaartje bij de kassier (*kaikei*) dienen te kopen; zich in een wachtrij (*narabi*) opstellen; en een condoom (*satku*) gebruiken.^{62 63} In veel legerbordelen krijgen de jonge vrouwen geen Japanse naam, maar een nummer. De kassier van een trooststation in **Hankou** noteert het nummer van een kamer op het kaartje en overhandigt dat aan de bezoeker. Zodra de soldaten na meerdere bezoeken doorhebben wie de mooiste meisjes zijn, noemen ze bij opeenvolgende bezoeken steeds het nummer van de betreffende kamers.

tegenwoordig
Wuhan genaamd

Sommige bezoekers leggen een groot bedrag neer om de hele dag met een meisje te kunnen doorbrengen. De jonge vrouwen zelf hebben geen bemoeienis met het innen van het geld. 'Het enige wat we moesten doen was op onze rug liggen en doen wat de klant wilde.'⁶⁴

Het opzetten en runnen van een trooststation wordt steeds professioneler aangepakt. Op de accountantsopleiding van het Japanse leger is het leerstof voor de studenten. 'We moesten berekenen hoelang gerekruteerde vrouwen het werk volhielden en hoeveel van hen zouden uitvallen. Hoe sterk of zwak ze waren om te kunnen bepalen hoelang ze 'in gebruik' konden zijn vanaf het moment dat een soldaat de kamer binnenkwam tot wanneer hij vertrok. Hoeveel minuten een officier nodig had. [...] We bepaalden verschillende tarieven voor verschillende rangen en voor het doorbrengen van de nacht.'⁶⁵ In enkele regio's ondervinden de Japanse legertroepen sterke tegenstand van het Chinese front, onder meer in de noordelij-

Portret van Kimiko Kaneda. Dit is het pseudoniem van de Koreaans-Japanse vrouw die als slachtoffer van dwangprostitutie een anonieme getuigenis aflegde in een rechtbank in Tokio op 1 juni 1992.

ke provincie Shandong. Wanneer een Japanse divisie ingesloten raakt in de buurt van het dorp Suogezhuang en de etensvoorraad slinkt, doodt een van de militairen een Chinees troostmeisje. Hij bereidt haar vlees en serveert het aan zijn collega's met de mededeling dat het vlees geleverd is door het hoofdkwartier.⁶⁶

De opmars van de Japanse expeditielegers vanuit het noorden is uiteindelijk niet te stuiten: Er wordt koers gezet naar de havens langs de zuidkust van China. In de Zuid-Chinese Zee en de Parelrivier, een estuarium tussen Hongkong en Macau, legt de

Japanse marine een blokkade om alle handel en bevoorrading stil te leggen met als doel het verzwakken van het Chinese leger. Op 21 oktober 1938 voeren marine- en legereenheden een gecombineerde aanval uit op Kanton, de grootste haven in de regio. Aan het einde van het jaar is de gehele zuidelijke provincie Guangdong veroverd. Parallel aan het plunderen van etensvoorraden en materieel worden Chinese meisjes en vrouwen gerekruteerd voor de vele legerbordelen in de veroverde gebieden.⁶⁷ Ook de Taiwanese Wu Hsiu Mei komt daar terecht: Ze is door haar stiefmoeder uit geldnood verkocht aan een tussenpersoon om 'vrouwelijk entertainment te leveren'. Net als duizenden andere meisjes komt ze bedrogen uit.⁶⁸ Naar schatting 60 procent van de bordelen bevindt zich op het platteland, bevolkt door grote aantallen Chinese vrouwen die uit de directe omgeving gekidnapt zijn. De levering van vrouwen aan legereenheden verloopt uiterst gestructureerd: sommigen worden getransporteerd naar legerbordelen in de grote steden. En omgekeerd worden andere slachtoffers uit de steden in veewagens naar de frontlinies vervoerd.

Steeds vaker krijgen lokale Chinese bestuurders opdracht om vrouwen te leveren, zoals in Wenshui in de noordelijke provincie Shanxhi:

'Het Japanse Keizerlijke Leger beveelt dat het aantal vrouwen in het Hejia-xiang bordeel binnen drie dagen aangevuld wordt. Daarvoor zullen naast de door het stadsbestuur geleverde vrouwen alle nabijgelegen dorpen van driehonderd huishoudens of meer één vrouw als prostituee leveren. De geselecteerde vrouwen moeten rond de twintig jaar zijn, gezond en er goed uitzien. Ze dienen zo snel mogelijk naar het provinciehuis gestuurd te worden voor medisch onderzoek.'⁶⁹

Tijdens de langdurige bezetting van deze provincie installeert de legerleiding trooststations naast de kazernes. Een van de Japanse legerartsen is Eiyoshi Matsumoto, die de medische zorg voor de jonge vrouwen heeft. In Sakai gaat het om een groep Koreaanse vrouwen; in Sasha om gekidnapte Chinese

vrouwen die gevangen worden gehouden in de legerbarakken. Het is Matsumoto's taak om condooms aan de soldaten te verstrekken.⁷⁰

Naast kidnapping en gedwongen collaboratie blijft het Japanse leger misleiding inzetten als wervingsmethode: Jonge Chinese vrouwen worden benaderd voor een baan als huishoudster, verpleegster of kinderoppas. Zodra ze zich aanmelden, worden ze onder dwang afgevoerd naar een legerbordeel.⁷¹ De bordelen worden in uiteenlopende gebouwen ingericht, variërend van scholen, villa's, badhuizen, hotels, magazijnen en banken tot dorpshuizen, grotten, tempels en kerken.⁷²

Soms worden treinen of trucks ingezet als mobiele trooststations in gebieden waar te weinig vrouwen voorhanden zijn of geen geschikte gebouwen.⁷³ Vanuit de stad Nada, centraal gelegen op het Chinese eiland Hainan, wordt maandelijks een groep vrouwen per legertruck naar eenheden in afgelegen gebieden overgebracht. De jonge vrouwen, behorend tot de lokale Li-, Miao- en Han-minderheden, worden gedwongen om vijftig soldaten per dag te bedienen, zelfs wanneer ze ongesteld zijn. Velen van hen lopen een geslachtsziekte op of sterven als gevolg van marteling.⁷⁴ Veel jonge Li-meisjes worden op bevel van hun ouders in het gezicht getatoeëerd om te voorkomen dat ze gekidnapt worden. 'De Japanners vonden getatoeëerde meisjes lelijk, vandaar dat de geometrische lijnen op onze wangen ervoor zorgden dat we veilig waren.'^{74a}

Hainan is begin februari 1939 als strategische uitvalsbasis ingenomen na een gecombineerde aanval van Japanse leger- en vlooteenheden om de handelsblokkade tegen het Chinese leger te versterken. Aansluitend stuurt de Tweede Vloot van de Keizerlijke Marine, gestationeerd in de zuidelijke havenstad Samah, een speciaal verzoek naar het hoofdkwartier van de marine op Taiwan: of de Taiwanese Ontwikkelingsmaatschappij Taiwan Takushoku, dat fondsen beschikbaar stelt voor landontwikkeling,⁷⁵ interesse heeft om trooststations op het eiland te bouwen?

Behalve dat de ontwikkelingsmaatschappij bereid is een deel van haar werkkapitaal van 1,5 miljoen yen in dit project te investeren, selecteert ze een aantal Japanse tussenpersonen die onder het mom van werkverschaffing een groep Taiwanese jonge vrouwen naar Hainan verschepen.⁷⁶ De vrouwen worden tewerkgesteld in trooststations bij militaire versterkingen die verspreid over het hele eiland verrijzen; en in faciliteiten in steden en dorpen.⁷⁷

De Taiwanese Yin Jiao Su heeft van haar zusje te horen gekregen dat cafetaria's op Hainan serveersters zoeken. Met toestemming van hun ouders besluiten ze samen te solliciteren. De ontgoocheling is groot wanneer beide zussen bij aankomst op het eiland in een trooststation geplaatst worden. Ze krijgen te maken met vrouwelijke managers die nietsontziend zijn en de meisjes voortdurend bedreigen. Van 's ochtends zes tot 's avonds zes uur moeten ze militairen ontvangen. Japanse officieren hebben het privilege om de nacht met een meisje door te brengen.⁷⁸

Ook Koreaanse meisjes worden met troepentransporten naar Hainan verscheept. Een groep van twintig jonge vrouwen komt terecht in een geïmproviseerde woning van bamboe en stro. Een Japanse manager heeft er de supervisie en int de toegangsgelden; een Chinees echtpaar bereidt de maaltijden. Het dagelijks regime is strikt: de meisjes dienen zo veel mogelijk klanten te ontvangen; altijd een condoom te gebruiken; zich steeds na afloop te desinfecteren; en zich wekelijks medisch te laten testen.⁷⁹

Wanneer een meisje besmet raakt met syfilis, krijgt ze een '606'-injectie toegediend: Salvarsan opgelost in steriel water. Pas wanneer ze genezen is, mag ze het ziekenhuis verlaten. Ontsnappingspogingen komen amper voor: de Japanse manager boezemt de jonge vrouwen grote angst in met zijn verhalen over mislukte pogingen van voorgangsters die zwaar gestraft zijn. Wanneer de meisjes informeren naar het beloofde salaris, veinst de manager van niets te weten. 'Het was toch jullie keuze om naar Hainan te komen? Het is jullie probleem.'⁸⁰

Op 14 februari 1939 bezetten Japanse troepen het eiland Hainan. Een van de divisies landt bij de zuidelijk gelegen stad Sanya. (Collectie Australian War Memorial)

In de loop van 1940 heeft het Kwomintangleger van Tsjiang Kai-Sjek zich teruggetrokken in het binnenland van China met Tsjoengking als uitvalsbasis. Vandaaruit vinden regelmatig aanvallen op het Japanse leger plaats, terwijl communistische eenheden guerrilla-aanvallen uitvoeren. Aan de Japanse zijde van de frontlinie worden tijdelijke trooststations ingericht. Door een gebrek aan supervisie en een tekort aan condooms vindt er vaak onbeschermd seks plaats. Soms krijgen troostmeisjes en Chinese arbeiders opdracht om gebruikte condooms te wassen voor hergebruik.⁸¹

Sommige militairen weigeren een condoom te gebruiken omdat ze het materiaal onprettig vinden aanvoelen. Het heeft een hoog percentage aan geslachtsziektes en zwangerschappen tot gevolg. Wanneer een Japanse troostvrouw van een

baby bevalt, wordt het kindje naar Japan overgebracht. Koreaanse en Chinese vrouwen daarentegen moeten een zwangerschap vaak met de dood bekopen.⁸²

Voor de troepen van de Chinese generaal Tsjiang Kai-Sjek loopt de laatst overgebleven aanvoeroute voor wapens en brandstof via de spoorweg die Haiphong in de Franse kolonie Indochina verbindt met Kunming, een stad in de buurt van Tsjoengking. Onder druk van het Japanse leger stelt de **Franse Vichy-regering** de spoorweg op 16 juli 1940 buiten gebruik. Aansluitend geeft ze toestemming om zesduizend Japanse militairen bij de noordelijke grens met China te stationeren.

Als gevolg van de Duitse invasie van Frankrijk in mei 1940 is het koloniale bestuur van Indochina overgedragen aan de pro-Duitse Vichy-regering.

Deze overeenkomst wordt binnen een dag geschonden: op 22 september 1940 vallen Japanse troepen het noordelijke Franse grondgebied binnen bij Lang Son. De Franse kolonie bestaat uit drie protectoraten: Tonkin met als hoofdstad Hanoi; Annam (Hu  ); en Cochinchina (Saigon); plus de koninkrijken Cambodja (Phnom Penh) en Laos (Vientiane).

Bij monde van admiraal Jean Decoux gaat de Vichy-regering akkoord met alle aanvullende eisen: veertigduizend Japanse soldaten worden in de zuidelijke regio van Cochinchina gestationeerd; nabij Saigon worden acht vliegvelden geopend en marinebases aangelegd in de haven van Saigon en de Cam Ranh-baai. In Cambodja worden achtduizend militairen gestationeerd in legerbases in Siem Reap, Phnom Penh and Kompong Thom.⁸³ Vanwege het beperkte strategische belang wordt in Laos slechts een klein garnizoen gedetacheerd.

Vergeleken met andere bezette territoria is de Japanse militaire aanwezigheid in Indochina relatief beperkt. Terwijl het Vichy-regime aanblijft als een marionettenregering, stuurt de *Kempeitai*, de Japanse geheime politie, een landelijk netwerk van informanten aan die de Franse troepen en inwoners in de gaten houden.⁸⁴

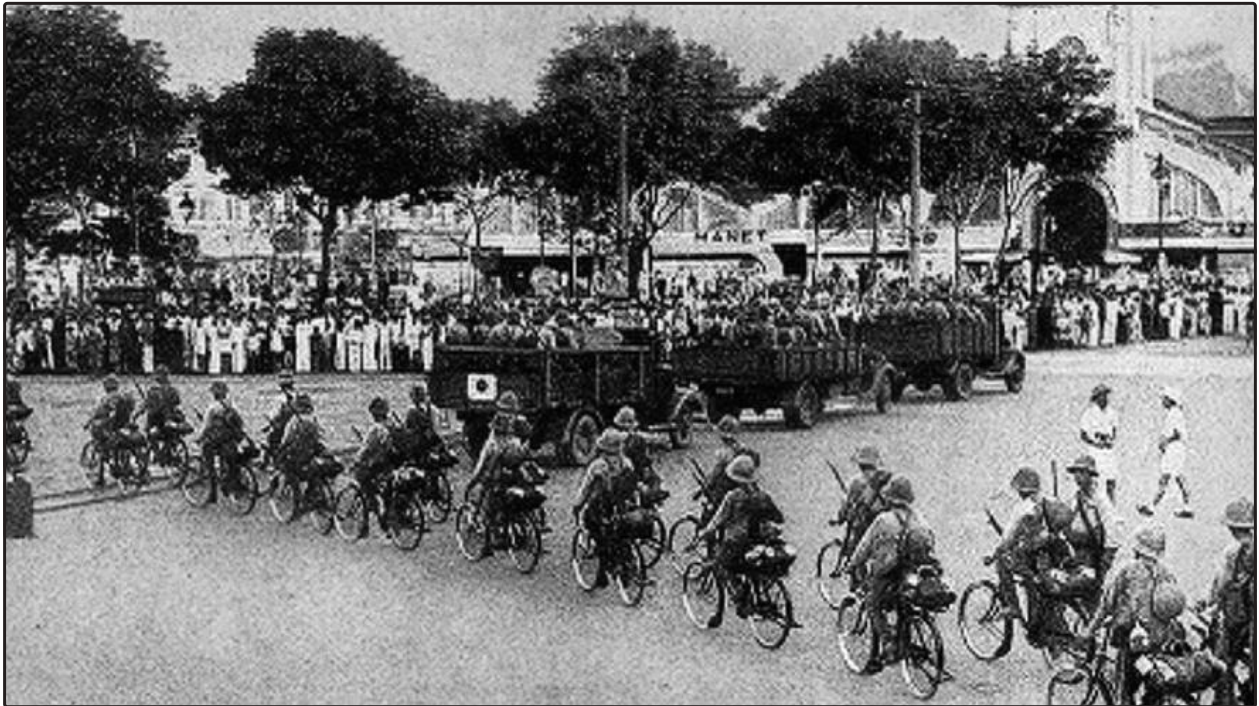
Voor de gestationeerde militairen worden trooststations geopend. Zoals in de havenstad Nha Trang, iets ten noorden gelegen van de Cam Ranh-baai. Een Japanse officier beschrijft de dagelijkse realiteit: ‘In plaats dat ik er opgewonden van werd,

had ik het gevoel dat ik in een groteske wereld terecht was gekomen. Op klaarlichte dag in de rij staan, gemeenschap hebben onder de ogen van de mannen die op hun beurt staan te wachten en dan het onuitwisbare beeld van mannen die met hun broek nog halfopen naar buiten komen. Dit ritueel voltrok zich in lopendebandstijl in een gespannen sfeer. In plaats dat ik, een groentje op seksueel gebied, me er beter door voelde, deinsde ik er juist voor terug.⁸⁵

Onder autoriteit van de Japanse Keizerlijke Marine fungeert het gekoloniseerde eiland Taiwan eveneens als strategische en logistieke uitvalsbasis.⁸⁶ Verspreid over het hele eiland verrijzen vliegvelden en opslagplaatsen. De noordelijk gelegen marinebases Keelung en Kaohsiung aan de zuidkust worden bevolkt door ruim 155.000 Japanse militairen en mariniers.⁸⁷ En door troostmeisjes zoals inheemse Truku-meisjes die werk aangeboden krijgen in de militaire kampementen in de havenstad Hualian. Na drie maanden tewerkstelling worden ze meegenomen naar afgelegen grotten, waar ze stelselmatig misbruikt worden.⁸⁸

Jonge, ongehuwde vrouwen uit de omgeving van Sancheong en Jinju in het zuiden van Korea worden gekidnapt en via een tussenstop in Japan naar Keelung overgebracht. In de nabijheid van een militaire basis zijn zeven grote barakken als legerbordelen ingericht: op de vloer van ieder houten hokje liggen twee matten van rijststro.⁸⁹

Een van de bordelen wordt gerund door een hardvochtige, oudere vrouw uit het noorden van Korea die met *oku-san* ('tante') wordt aangesproken. Ze kookt de maaltijden en incasseert de toegangsgelden van soldaten, officieren en marinepersoneel. Wanneer de meisjes agressieve bezoekers weigeren als klant, krijgen ze slaag van haar met een knuppel. Als extra straf geeft ze haar jonge landgenotes alleen rijstepap en een handvol radijsjes te eten.⁹⁰

Japanse troepen te fiets trekken een stad in het noorden van de Franse kolonie Indochina binnen in de loop van september 1940.

Het is de Koreaanse meisjes verboden hun eigen taal te spreken. Elke dag krijgen ze les in Japans en leren ze termen als *Attakai kangei* ('Hartelijk welkom'), *Gomen kudasai?* ('Is daar iemand?') en *Suwari nasai* ('Neem plaats'). Als werk-kleding krijgen ze kimono's en lange broeken uitgereikt. Dagelijks stellen de bezoekers zich op in een rij voor de barak. Ieder meisje wordt gedwongen om met gemiddeld tien mannen gemeenschap te hebben, ook wanneer ze ongesteld is. Op zaterdag en feestdagen ligt het aantal klanten fors hoger.⁹¹

Wekelijks controleert een Japanse arts de meisjes op geslachtsziektes. Degenen bij wie syfilis geconstateerd wordt, krijgen '606'-injecties toegediend. Wanneer de besmetting na zes maanden niet genezen is, wordt het meisje vervangen door een nieuwkomer. Zwangerschap komt amper voor: de voortplantingsorganen van de jonge vrouwen, die non-stop

beschikbaar dienen te zijn voor de Japanse legereenheden, zijn verwoest.⁹²

In de loop van 1941 is het systeem van dwangprostitutie in alle bezette territoria geïntroduceerd als vast onderdeel van de Japanse legerhygiëne en discipline. Het moreel van de militairen en mariniers dient immers op peil te worden gehouden. En al helemaal langs de zuidelijke kust van Indochina en op Taiwan waar grote gecombineerde troepenmachten samengebracht worden. Gezamenlijk vormen de twee regio's de springplank voor de aanval op de nabijgelegen Amerikaanse en Europese kolonies.⁹³